

СТЕФАНИЯ МИРЧЕСКА

ГРАНИЧЕН КОНТРОЛ В РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

АВТОРЕФЕРАТ

София

2017

Дисертацията се състои от увод, два раздела и заключение. Обемът ѝ е 285 страници, в това число библиография и 8 приложения. Списъкът на използвани източници съдържа 165 заглавия на кирилица и на латиница, 76 броя европейски и вътрешноправни нормативни актове от законодателството на Р Македония, както и 20 официални уебстраници на европейски и македонски правителствени институции, достъпни чрез Интернет.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 17.07.2017 г. от 14.30 часа в заседателната зала на Академията на МВР, гр. София, жк „Младост“ IV, бул. „Ал. Малинов“ № 1.

Материалите по защитата са на разположение на интересуващите се в стая 211, Академия на МВР.

**МИНИСТЕРСТВО НА ВЪТРЕШНИТЕ РАБОТИ
А К А Д Е М И Я**

СТЕФАНИЯ МИРЧЕСКА

ГРАНИЧЕН КОНТРОЛ В РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЯ

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

на

Д И С Е Р Т А Ц И Я

**ЗА ПОЛУЧАВАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН
„ДОКТОР“**

**по докторска програма
„Организация и управление извън сферата на материалното производство от
професионално направление“
9.1. „Национална сигурност“**

НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ: проф. д-р Владко Иванов

РЕЦЕНЗЕНТИ:

- 1. проф. д-р Димитър Димитров**
- 2. проф. д-р Ставри Фердов**

**София
2017**

Дисертацията е обсъдена и предложена за защита от катедрен съвет на катедра „Опазване на обществения ред“ към факултет „Полиция“ при Академията на МВР – гр. София, на 18.04.2017 г.

Изследването се проведе през периода януари – май 2016 г. Анкетирани бяха служители от отдел „Гранична полиция и миграции“ на МВР, въз основа на писмо от страна на министъра на ВР изх. № ОУ 22.5.2.1-14/2 от 08.01.2016 г. В изследването се обхващат всичките 4 Регионални центъра, съгласно организацията на горесцитирания отдел (РЦ Север, РЦ Изток, РЦ Запад и РЦ Юг). За нуждите на изследването бяха анкетирани общо 120 служители или по 30 служители от всеки Регионален център (15 от анкетиранияте служители са на изпълнителско ниво, 10 са на средно управленско ниво и 5 от тях са ръководен състав).

Изследването е съобразено с промените в нормативните актове до 31.12.2016 година.

Автор: Стефания Мирческа

Редактор: Жанет Косева

Заглавие: Граничен контрол в Република Македония

Тираж: 20 бр.

Рег. № УРИ 4581р-6527/16.06.2017 г. на Академията на МВР

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Актуалност и значение на изследването

Темата за държавността и държавните граници на Балканите винаги е арена на спорове. Трудовете по тази материя констатираат, че като цяло историята на света и всяка държава са свързани с непрекъснати промени на границите между общности, държави, съюзи и цивилизации.

Актуалността на настоящия труд, изследването и представянето на цялата система за граничен контрол произтича, първо, от особената история на Република Македония след разпада на Югославската федерация, второ, от общата граница и презграничното сътрудничество с Р България и трето, от новите предизвикателства пред Европейския съюз и предявените изисквания към Р Македония относно гарантирането на националната и европейската сигурност в процеса на присъединяването.

Значимостта на проблематиката, която се разглежда в дисертацията, произтича от традиционните предизвикателства за държавността, съюзите и границите на Балканите, като нуждата да се изследват новите заплахи - миграционна криза, презграничната престъпност и терористична заплаха. Макар че Р Македония не е част от ЕС, тя се оказа „front line“ по отношение на комплекса от заплахи, които се съчетаха с вътрешна нестабилност в съседните държави. Ние предполагаеме, че тези процеси няма да утихнат и граничният контрол ще има все по-актуална роля на фона на процесите, които се случват в Турция и Близкия Изток.

Целта на разработката е да се проучи и представи пред българските научни и професионални среди цялата система за граничен контрол, да се систематизира правната регламентация, организацията и приоритетите на граничния контрол, осъществяван от отдел „Гранични работи и миграции“ - МВР, което да бъде принос към нейното усъвършенстване и развитието на българо-македонското гранично сътрудничество.

От поставената цел произтичат следните **задачи**:

- Събиране, класифициране и обобщаване на източници, които да формират представа за историята и цялостната система на граничен контрол в Р Македония.
- Поставяне на проблема с историческото създаване на Р Македония и формирането на нейните граници.
- Дефиниране на основните понятия като държава, държавни граници, суверенитет, граничен контрол съобразно теорията и законите в Р Македония.
- Изследване на основните международни и правни актове, регламентиращи държавността и граничния контрол.
- Изясняване на основните понятия от сферата на мениджмънта и тяхното проявление в условията на ГК.
- Представяне на цялостната система за граничен контрол и нейната организация в Р Македония.
- Формиране на научен и приложен принос за организацията на ГК в системата на Министерството на вътрешните работи.
- Извеждане на опита на Р Македония по повод внезапната миграционна криза.
- Синтез на приоритетите пред ГК и създаването на контурите на бъдещите отношения по повод границите на Балканите.

Обект на разработката е граничният контрол на Р Македония като нова държава с нейните проблеми, регионални особености и взаимоотношения със съседните страни, като акцентът се поставя върху дейността, осъществявана от органите на МВР.

Предметът на научната разработка е фокусиран върху политологичните, правните и организационните основи и дейности на държавните институции за граничен контрол в Р Македония, с водещото значение на отдел „Гранични работи и миграции“ - МВР.

В началото на изследването бяха заложени следните **работни хипотези:**

1. Описателна – моделът на граничен контрол в Р Македония в широк и тесен смисъл е динамична система, променяща се от международните отношения, специфичните исторически проблеми на Балканите и професионалните структури да управляват промените сред нови предизвикателства.

2. Прогностична - предизвикателствата в региона ще изискват създаване на модел за ГК, който е построен по изискванията на ЕС и съобразен със спецификата за всеки вид граница на Р Македония.

В процеса на теоретичната работа по дисертационното изследване, проучване и анализ на емпиричната информация тези хипотези ще бъдат проверени, потвърдени, усъвършенствани или отхвърлени чрез научна обосновка.

Обхватът на изследването на теоретичните и правни основи на граничния контрол в Р Македония се затваря в обхвата на правомощията и компетенциите на служителите на отдел „Гранична полиция и миграции“ на МВР.

За постигане на целта на изследването и решаване на научноизследователските задачи са използвани следните две основни групи **методи:**

- методи на емпирично ниво за събиране на емпирична информация;
- методи на теоретично ниво за обработка на събраната информация;

Първата група методи включва:

- *Наблюдение* - методът е широко използван за проучване на дейностите на отдел „Гранични работи и миграции“ - МВР и поведението на различния състав при осъществяването на мащабните промени (периодът от 2003/2004 г. до момента) относно период, когато граничният контрол от МО се отделя и преминава в МВР, проследяване с период на ескалация на миграционния поток през 2015/2016 г., когато отново се обединяват системите с цел охрана на държавните граници.

- *Ретроспекция* - чрез него са идентифицирани основните закономерности в исторически, геополитически, системен и структурен аспект, имащи отношение към изграждането на съвременен модел за организация охрана на границата на територията на Р Македония.

- *Проучване на документи* - в хода на изследването са събрани и анализирани основни документи, имащи отношение към организацията на охрана на границата. Установена е логиката в изграждане на системата и взаимодействието ѝ с други органи на МВР и държавното управление, останали институции от системата за граничен контрол.

- *Изследване на положителния опит* - задълбочено и систематизирано е изследвана системата за гранична охрана на съседните държави, които вече са част от ЕС, моделът на граничната охрана на Р България, който адекватно и без последствия се справи с миграционните потоци.

- *Беседа* - методът е широко използван при проучване мнението на чуждестранни делегации, ръководен състав от отдел „Гранични работи и миграции“ и други служби на

МВР с оглед достигане до обобщени становища относно организацията по охраната на границата на Р Македония.

- *Експеримент* - методът е прилаган в процеса на обучението и участие в научнопрактически конференции, внедряване на нови технологии и системи за охрана на границата, проверка на нормативите за действие на гранични подразделения.

- *Анкетно емпирично социологическо изследване (ЕСИ)* - чрез този метод се проучи мнението на служителите на всичките четири звена на отдел „Гранична полиция и миграции“. В изследването се използва пряка анонимна анкета. За правилно провеждане на ЕСИ и анализиране на резултатите е използван трудът на Ставри Фердов и Станислав Доспевски – „Теория и технология на ЕСИ в системата на МВР“.

Втората група методи включва:

- *Анализ* на събраната информация - чрез този метод са открити основните понятия, структури, системи и модели в организацията на охрана на границата с цел тяхната детайлизация по елементи, научни източници, нормативни актове и аналози.

- *Синтез* - методът е основа на систематизирането на възловите понятия, становища, идеи и принципи, които изграждат организацията на охраната на границата като единна структура, система, насоченост и модел.

- *Сравнение* - приложен е при съпоставка на документи, научни и нормативни източници, модели на организацията на охраната на границата в исторически план, сравнение на условия и действащи модели на полицейски, армейски, специализирани и специални служби в Р Македония и чужди страни.

- *Аналогия* - на база на всепризнати нормативни документи, общоизвестни факти, ефективно функциониращи модели, получени резултати в процеса на изследването са предложени възможности за директно приложение на аналозите в практиката по охрана на границата.

- *Индукция* - използван е при формирането на основните изводи от емпиричното изследване и останалите методи, чрез които е събрана информация, разкриване на нови признаци, свойства, особености и принципи, чрез които функционира изследваният обект.

- *Дедукция* - методът позволи използването на постижения от други области на знанието в системата на организацията на системата за граничен контрол, чрез които тя придобива нови качествени и количествени характеристики, необходими за контрола на бъдещите външни европейски граници.

- *Обобщение* - Посредством него са финализирани изследванията чрез основни теоретични заключения и практикоприложни предложения, чрез които се открояват и приносите на дисертационния труд, заключаващи се във възможностите на територията на Р Македония да се изгради ефективно действащ модел на организацията на охрана на границата, който да отговаря на изискванията на ЕС и регионалните предизвикателства.

Обхватът на изследването се определи от следните параметри:

- **Темпорален** – изследването се проведе през периода януари - юни 2016 г.

- **Териториален** – изследването се проведе на територия на Р Македония и бяха анкетираны служители от всичките четири РЦ на отдел „Гранична полиция и миграции“. За определяне обхвата на изследването е използвана специална методика с оглед спазване на изискването за репрезентативност на резултатите от писменото анкетиране на респондентите. Същата бе обсъдена и одобрена в катедра ООР.

- **Количествен** – бяха анкетираны общо 120 служители, от всеки РЦ по 30 служители.

По този начин анкетиранията съвкупност има представителен характер. Резултатите от ЕСИ са обработени лично от автора, с помощта на софтуерни продукти за статистически анализ SPSS и използвано едномерно разпределение на резултатите от ЕСИ. В съдържателно и повествователно отношение резултатите от ЕСИ следват теоретичните, правните и организационните анализи и констатации с цел да ги потвърдят или отхвърлят.

II. СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Съдържанието на анализа е композирано така, че да следва главната цел, задачите и да съответства на обекта и предмета на разработката. То осигурява теоретична основа, емпирична насока и обобщения, с които се проверяват хипотезите.

Списък на използваните съкращения.....	3
Увод.....	4
РАЗДЕЛ ПЪРВИ	
• ТЕОРЕТИЧНИ И ПРАВНИ ОСНОВИ НА ГРАНИЧНИЯ КОНТРОЛ В РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЯ	
• Теоретични достижения, понятия и определения за държавността и държавните граници.....	13
• Особенности при създаване на самостоятелна държава Република Македония.....	37
• Параметри на държавността и общи характеристики на държавните граници на Република Македония.....	51
• Международни и национални правни актове регламентиращи държавните граници и граничния контрол на Република Македония.....	67
Обобщения, изводи и предложения по Раздел първи	92
РАЗДЕЛ ВТОРИ	
• ОРГАНИЗАЦИЯ НА ГРАНИЧНИЯ КОНТРОЛ В РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЯ	
• Обща институционална система на граничния контрол в Република Македония	96
• Еволюция и съвременната организация на граничния контрол в Република Македония.....	133
• Динамика на граничния контрол в Р Македония в периода на миграционна криза (2015/2016 година).....	151
• Координация и взаимодействие на органите от областта на граничния контрол.....	194
• Основни приоритети на граничния контрол в Република Македония.....	209
Обобщения, изводи и предложения по Раздел втори.....	221
Основни изводи, предложения и заключения.....	224
Библиография.....	230
Приложения.....	243

III. СТРУКТУРА И СЪДЪРЖАНИЕ НА ЕЛЕМЕНТИТЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд е структуриран в увод, два раздела и заключение. Първи раздел има четири параграфа, а втори пет параграфа. В увода на дисертационния труд се обосновава актуалността на темата, посочва се предметът на изследването и задачите, които са поставени. Посочени са методите за набиране и обработка на информацията и методологията на изследването, които са използвани при обосноваване на тезите на дисертационния труд.

РАЗДЕЛ ПЪРВИ

• ТЕОРЕТИЧНИ И ПРАВНИ ОСНОВИ НА ГРАНИЧНИЯ КОНТРОЛ В РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЯ

Първи раздел е структуриран в четири основни параграфа, чието съдържание е пряко свързано с изпълнението на заложените цели. В първи раздел са разгледани теоретичните и правни постановки за държавността и държавните граници, особености при създаване на Р Македония като самостоятелна държава, параметрите на държавността и общите характеристики на държавните граници на Р Македония, както и международните и националните правни актове, регламентиращи държавните граници и граничния контрол на Р Македония. В *първи параграф* е направен систематичен преглед на понятията, определенията и регламентацията за държавността, държавните граници и суверенитета. Като основен извод се посочва, че в научната литература понятията „държавност и държавни граници“ се разглеждат от различни гледни точки и интерпретират в зависимост от приложното поле, всеки автор, историк, философ внасят индивидуални нюанси и техни мнения. Корените и основите за понятията „държавност и държавни граници“ се поставят още от най старите мислители. Те най-общо дефинират държавата като общност, заемаща дадена територия, имаща организирано правителство и притежаваща вътрешен и външен суверенитет - основен институт на политическата система на обществото.

В *параграф втори* са представени особеностите при създаване на самостоятелна и независима Р Македония, при което разглеждаме теоретично Р Македония, нейните граници като част от Социалистическа федеративна република Югославия (СФРЮ) и създаване на самостоятелна и независима държава през периода след 1991 година. Направеният преглед на исторически моменти за македонската държава като част от Социалистическа федеративна република Югославия (СФРЮ) води до извода, че държавността в границите на Македония е противоречив процес на оформяне, който завършва със събитията през 1990/1991 година. След разпада на СФРЮ през 1991 година, с държавноправния документ за мирно отделяне на Македония от Югославия „Декларацията за суверенитет и независимост на Република Македония“, се създава македонската държава. През 1991 година се провежда успешно референдум за самостоятелна и независима Р Македония и държавата се укрепва с най-високия държавноправен акт - Конституцията. Р Македония в периода 1990 - 1994 година установява дипломатически отношения с много страни в света, но все пак тя е нова държава с не напълно признат суверенитет. Основен значим момент в началото на нейното създаване е решението за създаване на Армия на РМ и поемането на охраната на държавните граници.

В *параграф трети* са описани основните параметри на държавността и общите характеристики на държавните граници на Р Македония, като за всяка граница се описват географските характеристики, пътните маршрути, териториалната инфраструктура, разположеността на ГКПП по дължината на съответната граница, комуникацията със съседната страна, с която граничи, икономическият потенциал и развитие. След систематизиране на фактите, основният извод от този параграф е, че от всичките съседни страни, с които граничи Р Македония, най-голяма подкрепа, сътрудничество и перспективи към ЕС има и получава от Р България. Между двете страни са подписани договори съгласно Програмата за трансгранично сътрудничество, одобрени от двете правителства, и са реализирани повече от 50 проекта за териториално сътрудничество, подписано е Споразумение за свободна търговия с цел увеличаване на двустранния стокообмен, съвместна Декларация за добросъседство, а в бъдеще е планирано изграждане на още три ГКПП по източната държавна граница.

В *параграф четвърти* е направен анализ на международните и националните правни актове, регламентиращи държавните граници и граничния контрол на Р Македония. Следвайки пътя като държава, която в бъдеще ще е част от Европейския съюз, за Македония фундаментална и важна част е хармонизирането на националното законодателство със законодателството на Съюза, което регламентира граничния контрол. Всички правителствени институции, отговорни за този процес, слагат приоритет на националната сигурност, а оттам на държавните граници и граничния контрол, най-много в аспект на контрола на държавните граници, защото Македония ще бъде външната граница на ЕС в бъдеще. Националната правна регламентация, отнасяща се за държавните граници и граничния контрол, се променя и приближава до законодателството на Европейския съюз. Целта на новите закони и промени, които се правят е да се хармонизират с европейското законодателство. Част от европейските правни актове са цялостно транспонирани и са имплементирани в македонското законодателство, а друга част са частично имплементирани.

РАЗДЕЛ ВТОРИ

• ОРГАНИЗАЦИЯ НА ГРАНИЧНИЯ КОНТРОЛ В РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЯ

В раздел втори теоретичните и правни изводи и постановки са изследвани от различни гледни точки и са проверени в приложно отношение, за да се достигне до обективна крайна оценка и предложения.

Параграф първи от втори раздел представя цялостната институционална система и управление на граничния контрол в Р Македония, като система за филтриране и елиминиране на влияния и въздействия, които представляват заплаха за елементите на обществено-политическата система както и заплахите и рисковете, които произтичат от нелегалната миграция, трафика на хора и контрабандата. Моделът на граничния контрол в Р Македония се определя от международните договори, националното законодателството, държавната организация и политика в областта на икономиката, транспорта и сигурността. В този параграф е направен анализ на дейността на всички служби на системата за ГК съобразно техните функции, като основната цел е да получим интегрирано познание за целокупната система на ГК, представена от нейните елементи и връзките между тях. В бъдеще като част от Европейския съюз, ролята на граничния контрол нараства и заема изключително важно място, имайки предвид географското положение на Р Македония

като транспортен кръстопът между Европа, Близкия Изток, Азия и Африка. Това налага контролът на държавните граници да отговаря в организационно-правен, материално-технически и кадрови аспект на строгите изисквания на Европейския съюз. В бъдеще граничният контрол за Македония като защитна периферна бариера носи изключително голяма професионална и правна отговорност.

Във *втория параграф* е представена еволюцията на системата за ГК в Р Македония, което има съществено значение, защото през 20-годишното си съществуване промени две системи на организация. От самото създаване до реформите (1991/2004 година) ГК е с армейски характер. Факторът „евроинтеграция“ се оказва решаващ за извършване на необходимите реформи в организацията и управлението на охраната на държавните граници относно преминаването от Министерство на отбраната в МВР, с цел приближаване до модела на ЕС. Основен елемент в този процес е създаването на модерна система за гранична сигурност на принципа на интегриран граничен контрол.

Нашата препоръка е ясна - системата за ГК да се гради съгласно стандартите на ЕС, но армията и другите силови органи трябва да бъдат готови да защитават границите при екстремни обстоятелства.

В *третия параграф* се описва динамиката на граничния контрол в Македония в периода на миграционна криза (2015/2016 година). Включването на този анализ в системата на научното съчинение е продиктувано от факта, че ескалацията на миграционния поток беше неочакван тест на системата за сигурност и обществения ред на Р Македония. През 2015/2016 година Македония стана част от миграционната криза с глобални мащаби и бежански потоци, който бяха насочени към ЕС. Макар че този процес бе неочакван за страната, държавните граници издържаха на миграционния натиск. Системата за охрана на границите освен служители на МВР въведе и армейски сили и се справи с бежанския поток, който ескалира в средата на 2015 година. Анализите сочат, че, идеята „свобода без граници“ трудно ще се реализира, а връщането на ГК е необходима ефективна мярка, с която се гарантира сигурността. Следователно в критични извънредни ситуации армията трябва да запази мястото си в системата за ГК, с цел запазване на националната сигурност.

Координацията и взаимодействието на органите от областта на граничния контрол, се описва в *четвърти параграф от втори раздел*. Основни аспекти на граничния контрол в Р Македония са сътрудничеството и координацията и те са провеждат на различни нива:

- сътрудничество между вътрешните структури на МВР,
- междуведомствено сътрудничество,
- международно сътрудничество със съседни страни и ЕС.

Основните изводи по този параграф са в две насоки: приоритети на сътрудничеството със съседни страни от ЕС (очевиден е напредъкът с Р България, за разлика от сътрудничеството по линия на ГК с Р Гърция, която не оказва взаимодействие и в най-критичен период за двете страни), приоритети със страни, които имат перспектива за ЕС и подобряване на сътрудничеството с Р Албания, което е в ход (проекти от различни области, по които се работи).

В последния *пети параграф* се разглеждат основните приоритети на граничния контрол в Р Македония. Управлението на Р Македония има категорични намерения за членство в НАТО и ЕС, но със запазване на териториалната цялост и независимост. Приоритет на ГК съгласно обобщените резултати от ЕСИ е моделът на ЕС и заявеното положително отношение към ЕС относно въвеждане на стандарти на ЕС. В дългосрочните

планове като цели за реализация са: оптимизиране на структурата и управлението на граничния контрол, кадровото обезпечаване на граничната охрана, изграждането на Център за квалификация и подготовка на служители от Гранична полиция по стандартите на ЕС, законодателната и институционални реформи в областта на граничното управление, мерки за подобряване на техническата обезпеченост на дейностите по контрол и наблюдение на държавната граница и техническо осъвременяване. С миграционната криза част от приоритетите и ресурсите се пренасочиха основно към сигурността, защото ГК на македонската граница стана важна възлова точка, с която се гарантира сигурността на страните в ЕС.

IV. ОСНОВНИ ИЗВОДИ, ПРЕДЛОЖЕНИЯ И ЗАКЛЮЧЕНИЯ

Настоящият дисертационен труд е резултат от стремежа да се представи в българските, македонските и други научни и професионални среди организацията на цялата система за ГК, да се систематизира правната регламентация, организацията и приоритетите на граничния контрол, осъществяван от отдел „Гранични работи и миграции“ - МВР, което да бъде принос към нейното усъвършенстване и развитието на българо-македонското гранично сътрудничество. Това е първият обобщаващ труд, разработван в Р България, който се отнася за граничния контрол в Р Македония.

Целта е в разработката максимално обективно да се разкрият позитивите и несъвършенствата на граничния контрол и на тази база да се направят предложения за оптимизация. Резултатите от проведените в съответствие с целта и задачите на дисертационния труд изследвания потвърждават хипотезите, които бяха подложени на проверката в хода на миграционния натиск по южната граница на РМ.

В съответствие с целите и задачите на дисертационния труд, резултатите от емпиричните, теоретични и аналитични изследвания дават основание да бъдат изведени следните по-конкретни теоретични, правни, организационни и дидактически изводи.

Теоретични изводи и предложения:

- Систематичният анализ на световния ред и особено неговите особености на Балканите не показва устойчивост на държавните граници и обстановката във всичките й измерения.
- ГК на Р Македония беше тестван в продължение на 15 години. Изследването сочи, че много малко предизвикателства са били предвидени и на теория, и в правните актове, и практически. Това се обяснява с факта, че Р Македония формира нова държавност и институционалната организация започна от начало.
- Научната обосновка на ГК не е била задълбочена и системна, въпреки че международните договори и права са познати и се спазват.
- Територията на Р Македония в състава на СФРЮ е уникален пример на възход и конфликтен разпад. Изводът е, че народният суверенитет е решаващ и ГК ще бъде такъв, какъвто народите на Балканите пожелаят. Външните фактори и тяхното влияние ще намаляват, но ще стават все по-разнопосочни.
- Светът отива към регионални съюзи с местни водещи сили и това е повод да мислим за ГК като система, която няма да удържи без намесата на въоръжените сили. В

това отношение Р Македония има опит - когато заплахите намаляват, приоритетът се дава на МВР, когато напрежението ескалира, се включва и армията.

- Държавните граници на Р Македония са се развивали систематично, но заради динамичните глобални процеси, на които и в момента са изложени балканските страни, поставят на изпитание цялата система за регионална сигурност. Значителен процент от теоретичните обобщения и резултати, получени от ЕСИ, показват, че не е ясно дали държавните граници на РМ ще издържат при определени екстремни обстоятелства. Монолитното единство на народа на РМ е единственият гарант за това. Факторите за регионализация в Западните Балкани трябва да бъдат наблюдавани и системата за ГК да се насочва спрямо подобни заплахи. Това поставя армията в централно положение за запазване на националната сигурност.

- Европейският съюз ще остане приоритет за Р Македония, но формите и способите за ГК трябва да се градят съобразно ситуацията на периферните части на общността, където е и първата фронтова линия.

- ЕСИ потвърждава горепосоченото и въпреки спецификите на различните мнения на служителите в граничните центрове, ние имаме ясно дефинирани приоритети, които са:

- запазване на териториалната цялост, независимост и суверенитет на Р Македония, а паралелно с това решаване на политическите несъгласия и спора с името;

- интегриране на ГК в системите на ЕС и НАТО;

- подобряване на сътрудничеството със съседните страни;

- укрепване на ГК за посрещане на нови миграционни кризи, противодействие с трансграничната престъпност, контрабандата и трафика на хора;

- формиране на обществен консенсус за подкрепа на мерките, налагани от ГК.

Правни изводи и предложения относно регламентацията на ГК на Република Македония:

- Националната правна регламентация относно държавните граници и ГК функционира устойчиво, но проблемите със суверенитета и признаването на Р Македония под това име остават. Следователно основен национален и дипломатически приоритет ще бъде решаването на този международноправен и двустранен въпрос.

- Съществени промени в правните актове трябва да претърпят Законът за граничен контрол и Законът за вътрешните работи, уреждащи общата организацията и управлението на граничния контрол. Промените, които трябва да се направят, основно се насочени към дефиниране на организацията и задълженията на служителите в отдел „Гранични работи и миграции“.

- Имайки предвид проблемите на Балканите, горното може да бъде недостатъчно. Необходимо е да се създаде самостоятелна организационна структура в МВР с наименование Гранична полиция. Опитът на Р България може да бъде от полза. Това ще задълбочи и презграничното сътрудничество.

- Р Македония трябва да се придвижва към правните критерии на ЕС, като отстоява уникалността на своето местоположение, имайки предвид историческите конфликти със съседите и миграционния натиск. Тя трябва да работи по шенгенските критерии, но може да прилага всички разпоредби от правото на Европейския съюз тогава, когато е на прага да бъде приета реално в общността.

- С уникалния опит, който показаха служителите в периода на мигрантската криза, се оказа, че човешкият фактор все още е единственият сигурен механизъм, чрез който се пази териториалната цялост и сигурността. Поради това правните актове трябва да се насочат към укрепване на този фактор за националната сигурност.

- Предлагаме следните промени по отношение на законовите актове, регламентиращи ГК:

- Законът за вътрешните работи и Правилникът за устройството и дейността, които уреждат принципите, функциите, дейностите, организацията, управлението, устройството на МВР и статута на служителите, с ясно дефиниране на правомощията на служителите от отдел „Гранични работи и миграции“ и евентуалното му прерастване в самостоятелна дирекция Гранична полиция;

- В Закона за граничен контрол въвеждане на допълнителен член, който дефинира „гарантиране на националната сигурност чрез въвеждането на Армията за време на конфликтни ситуации“.

Организационни изводи:

- Моделът, по който е организирана общата институционална система и вътрешна организация на всяка институция, осъществяваща граничния контрол в Р Македония, е съгласно модела на ЕС, който е ефективен при спокойна обстановка на държавните граници. В конфликтни ситуации въвеждането на армията може да се окаже гръбнак на сигурността и ГК.

- В момента конструкцията на системата на принципа „една граница-един регионален център“ работи, но вероятно от институционален и организационен аспект ще е необходимо и въвеждането на още един център - Аерогари.

- Системата за охрана на границите в периода на мигрантската криза се справи с бежанския поток, който Р Македония не очакваше. Устойчивостта на границите и миграционните потоци са в пряка връзка, а идеята „свобода без граници“ трудно ще се реализира на Балканите. Необходимо е да се търси нов европейски модел, който ще гарантира сигурност на периферията и нашият труд допринася за това.

- Предизвикателствата в региона диктуват модел за граничен контрол, който трябва да е построен съгласно изискванията на ЕС, но съобразен със спецификата за всеки вид граница на Р Македония, което се потвърди и с проведеното изследване.

- Факторът „евроинтеграция“ се оказва решаващ за извършване на необходимите реформи в организацията и управлението на охраната на държавните граници относно преминаването от Министерство на отбраната в МВР с цел приближаване до модела на ЕС. Основен елемент в този процес е създаването на модерна система за гранична сигурност на принципа на интегриран граничен контрол. Особено внимание при прехода МО - МВР се обръща на съвместно патрулиране на армията и полицията, запознаване на граничните полицаи със съответните гранични райони и компетенции и поэтапно приемопредаване на компетенциите по установяване на командите контрол и комуникация с Гранична полиция и РЦ.

- ЕСИ показва драстични разлики в мненията на служителите от РЦ. Това трябва да се изследва, да се установят причините и да се вземат съответни управленски решения. Големи разлики се очертават в мненията на служителите от РЦ-Юг и РЦ-Север, с нагласа за теорията и систематичното развитие на държавните граници преди 1991 година,

конструкцията на действащата система за ГК и устойчивостта на границите, което се дължи на специфичната история и тенденциите на региона, които ще се задълбочават.

- Обобщените резултати от теоретичното и емпиричното изследване сочат, че служителите категорично дават приоритет на модела на ЕС и заявеното положително отношение към ЕС относно въвеждане на стандарти на ЕС, при което следват създаване на национален модел с отчитане на регионалните предизвикателства и минимални промени на модела за ГК и негова добра балансираност.

Дидактически изводи:

- Считаме, че нашият труд е обобщение на опита на Р Македония в областта на ГК. Представяме и правото на ЕС в тази насока, а това е достатъчно основание да предложим разработката за обучение на професионалисти и студенти в Р Македония.

- Резултатите вероятно ще са полезни и на управленско ниво.
- Докторатът е първото изследване, което представя на научните среди и институции в Р България системата за ГК на Р Македония. В този смисъл очакваме насрещен позитивен отговор в дух на сътрудничество, взаимна подкрепа и европейски перспективи за двете страни.

Считаме, че разработката може да се използва от служители, професионалисти и студенти.

V. НАУЧНА НОВОСТ, ПРИЛОЖИМОСТ И ПОЛЕЗНОСТ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Дисертационният труд представя организацията на цялата система за ГК, което е принос към нейното усъвършенстване и развитието на българо-македонското гранично сътрудничество.

- В българските научни и професионални среди е представена организацията на цялата система на граничен контрол в РМ.;

- Направена е интерпретация на международната и правна теория и развитието на Р Македония след разпада на СФРЮ (периода след 1991 г.);

- Намерени, анализирани, квалифицирани и използвани са голям обем правни, национални и исторически източници, с цел да се представи създаването на нова държавност;

- Систематизиране, намиране на пътища и предложения за оптимизиране на законодателната система свързана с граничния контрол в РМ.;

- Представен е моделът на Европейското законодателство в ново създадена страна, която не е призната от всички международни субекти;

- Направен е анализ на националната законодателна рамка отнасяща се за граничния контрол;

- Направен е анализ и представена е ситуацията в Р Македония в периода на миграционна криза (2015/2016 г.);

- Получените иновативни резултати от ЕСИ са изведени като основни приоритети на граничния контрол в РМ.;

- Теоретичните постановки са проверени чрез ЕСИ, което дава уникална представа за македонските граници по РЦ;

VI. НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИ, СВЪРЗАНИ С ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

- Организация на граничния контрол в Република Македония, Уч.пособие, АМВР, ISBN 978-954-348-139-2;
- Научен доклад: „Граничен контрол в Република Македония“, изнесен на кръгла маса „Национална сигурност и миграционен натиск: рискове и решения“, в организация на Югозападен университет „Неофит Рилски“, Благоевград, 11.04.2016 г.;
- Доклад „Криумчарење на мигранти како основна форма на организираниот криминал, во периодот на миграциска и бегалска криза во Република Македонија“, International conference – European values and security faced with the migration and refugee crises (A perspective from the civil society), organized by Institute for Geostrategic Research and Foreign Policy (IGRFP) of the Ministry of Foreign Affairs Skopje, 19/20.09.2016;
- Научен доклад „Организација на системот за гранична контрола во Р Македонија – услов за ефикасен безбедносен менаџмент“, изнесен на петия симпозиум „Мениџмънт и съвременни практики“ на 28.04.2017 година, организатор Бизнес Академия Смилевски Скопие;

VI. SUMMARY

Dissertation is result of an effort to present in bulgarian, macedonian and other scientific and professional circles, the organization of the entire border control system, which is contributing to its improvement and development of the bulgarian-macedonian border cooperation. In this dissertation objectively are revealed the positives and weaknesses in border control and on that basis are made proposals for optimization. Research results confirmed the hypotheses that were placed and checked during the migratory pressure along the southern border of the RM.

The main aim of the dissertation research is to present the whole system of border control, to systematize the legal regulation, organization and priorities of border controls by department "Border Affairs and Migrations" - Ministry of Interior, which will contribute to its improvement and development of border cooperation with the Republic of Bulgaria.

The object of the dissertation research is border control of Republic of Macedonia, as a new state with its problems, regional specificities and relationships with neighboring countries, focusing on the activities carried out by the authorities of the Ministry of Interior.

The subject of scientific work focuses on political science, legal and organizational foundations of state institutions for border control in R Macedonia with leading role of the department "Border Affairs and Migrations" Ministry of Interior.